

YERELDEN ENGELSİZ TASARIM UYGULAMALARI, KÜÇÜKÇEMECE BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

FATMA YILMAZ¹ ve YASEMİN ÇAKIRER ÖZSERVET²

ÖZET

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre dünya nüfusunun %25'i hayatının belli bir döneminde dolaylı ya da doğrudan bir çeşit engelle karşılaşmakta olup; 2013 yılı TÜİK rakamlarına göre Türkiye nüfusunun %12'lik kısmı, İstanbul nüfusunun %13'lük kısmı engelli kişilerden oluşmaktadır. İlçe bazında bu rakamlar net olarak bilinmemekle birlikte, il geneline benzer olduğu tahmin edilmektedir. İstatistiki verilerin de desteklediği üzere çeşitli nedenlerle engelli sayısı gittikçe artmaktadır. Aynı şekilde toplumsal, politik, yönetsel ve akademik çevrelerde engelli konusuna ilgi de artmış durumdadır. Son yıllarda engellilerin önündeki engelleri kaldırılmak amaçlı engelsiz tasarım kavramı bu nedenle önem kazanmıştır. Bu çalışma, yerel yönetimlerin engelsiz tasarım bilincini artırmaya dönük olumlu örneklerin incelenmesi ve duyurulması bilincinden hareket etmektedir. Çalışmada, Küçükçekmece Belediyesinin engelsiz tasarıma yönelik çalışmaları, dünya standartları çerçevesinde tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Engelsiz tasarım, yerellik, Küçükçekmece Belediyesi

1. GİRİŞ

Engelli birey; doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda farklı türde engele sahip bireyler kentsel ve sosyal yaşamda önemle ele alınması gereken bir gruptur (Eyüboğlu, 2008).

Günümüzde dünyada yaklaşık olarak 650-700 milyon, ülkemizde ise yaklaşık 8.5 milyon engelli bireyin yaşadığı bilinmektedir. İstanbul'da ise engelli nüfusun 500 bin, Adrese Dayalı Nüfus Sayımına göre 2011 yılı nüfusu 711.112 kişi olduğu Küçükçekmece'de ise engelli nüfusun 93 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Engelli oranının bu kadar yüksek olduğu ülkemizde, birbirinden farklı türde engellere sahip bireylerin özellikle yaşadıkları mekânlarda iç dolaşımlarda ve bu mekânlardan kentsel mekânlara ulaşabilmede ve mekânları rahat bir şekilde kullanabilmede karşılaştığı pek çok sorun bulunmaktadır. Bu sorunlar, hem kentsel mekânın kullanımıyla ilgili fiziksel sorunları içermekte, hem de kent yaşamını ilgilendiren sosyal problemleri de içinde barındırmaktadır. Bu sosyal ve fiziksel problemler ise kişinin sosyalleşmesine engel olmaktadır. Engelli bireyler ayrımcı uygulamalar sebebiyle çalışma hayatına dahi adım atamamaktadırlar. Engelli bireyler kent içi mekânlarda rahatlıkla hareket edemediği gibi kent içi ulaşım araçlarını da günlük hayatlarını sürdürebilecekleri biçimde kullanamamaktadır. Bireyler aynı zamanda kurumların ve kent içi birçok yapının engelli bireylere uygun yapılmaması nedenleriyle engelli olmanın getirdiği olumsuzlukları en üst düzeyde yaşamaktadırlar.

Engellilerin yaşadığı sıkıntıların farkındalığının üzerine, son dönemlerde toplum içindeki sosyal eşitsizliği fark eden ve bundan hareket eden, tasarımın her boyutunda, hiçbir ayrımcılığa izin vermeyen, kapsayıcı, toplumun çoğunluğunun kullanımını benimseyen engelsiz tasarım anlayışı ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada engelsiz tasarım uygulamaları kapsamında Küçükçekmece Belediye Hizmet Binası projesi ele alınmakta olup, yerel yönetimlerin engelsiz tasarıma öncülüğü ve katkısı üzerinden engelsiz tasarım kriterleri çerçevesinde inceleme yapılacak ve konu tartışmaya açılacaktır.

2. YÖNTEM

Bu çalışma kapsamında materyal olarak Küçükçekmece İlçesi Halkalı Merkez Mahallesi'nde yapımı devam eden Belediye Hizmet Binası uygulama projesi, yerinde yapılan inceleme ve literatür taramaları veri olarak kullanılmıştır. Büro çalışmaları kapsamında literatür taramaları yapılmış, çalışma konusuyla ilgili yayımlanmış kitap, tez, makale, bildiri gibi yazılı kaynaklar ve engellilere ilişkin internet siteleri araştırılmıştır.

2.ENGELSİZ TASARIMIN UYGULANDIĞI YAPILARDA TASARIM DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ VE KÜÇÜKMECE BELEDİYE BİNASI

Dünyada engelsiz tasarım kavramının ve uygulamalarının gelişim süreci ülke yönetimlerinin engelsiz tasarıma yönelik yasal düzenlemeleri ile başlatılmış olup, yasal süreçte engelsiz tasarımın gelişimi şu şekildedir:

1990'da ABD'de Engelli Amerikan Yasası (ADA: The Americans With Disabilities Act) ve 1995'de İngiltere'de yürürlüğe giren Engelliler Ayrımcılıkla Mücadele Yasası (DDA: Disability Discrimination Act) engellilere yönelik tasarımlara öncülük etmektedir. Ülkemizde ise, 1997 yılında İmar Yasası'nda engellilerle ilgili düzenlemeler yapılmış olup; 2005 yılında çıkarılan 5378 sayılı Özürlüler Yasası'nın, 7 yılda "resmi binaların, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel altyapı alanlarıyla gerçek ve tüzel kişiler

tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapıların” engellilere uygun hale getirilmesi öngörülmüştür.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan “Herkes İçin Erişilebilir ve Kullanılabilir Fiziksel Çevre ve Yapılar İçin Ek Teknik Şartname” ve TSE standartları çerçevesinde uygulamalar yapılmaktadır. Ancak, yapılan yasal düzenlemelere rağmen engelsiz tasarım konusunda yeterli gelişme sağlanamamıştır. Engelsiz tasarım konusunda farkındalığın yüksek olduğu ülkelerde deneyimlenen uygulama örneklerinden faydalanılarak ülke bütününde merkezi yönetimin desteği ile yerel yönetimlerin engelsiz tasarım konusunda farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmalarla katkı sağlanmaları gerekmektedir.

2.1.Mekansal Sınıflandırma

Kamusal mekanlar, bireylerin erişme ve kullanma hakkına göre; kamusal, yarı kamusal, yarı özel ve özel olmak üzere dört farklı türde incelenebilmektedir. (Kaplan ve Öztürk 2004)

Bu çerçevede inceleme sahası olarak belirlenen Küçükçekmece Belediye Hizmet Binası sabit ve hareketli iç ve dış mekan engelsiz tasarım ilkelerini içeren yarı kamusal mekan niteliği taşımaktadır.

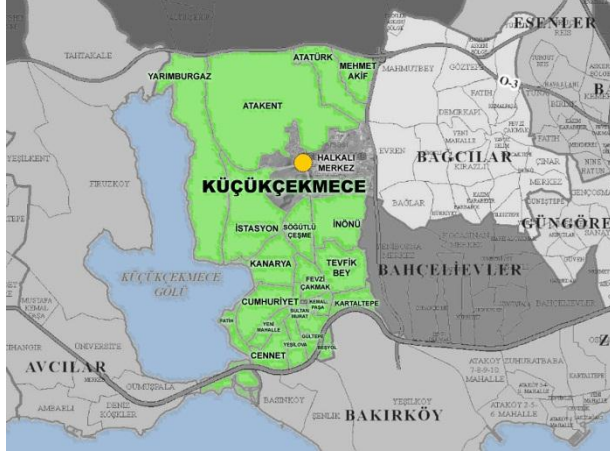

Şekil 1: Belediye Hizmet Binası

2.2. Erişilebilirlik-Ulaşılabilirlik

Kamu mekanları belli bir veya birden fazla işlevler için parçalar olarak biçimlendirilip düzenlenebilir. Ancak kentsel işlevlerin/hizmetlerin yerine getirilmesindeki amaç-araç ilişkileri nedeni ile biçimlendirilmeleri ve düzenlenmelerindeki bir kural bu ilişkiler için kentsel tasarımın geçirgenlik ilkesi ve okunaklılık (anlaşılabilirlik) ilkesinin başından itibaren, erişilebilirliğin ve kullanılabilirliğin azamileştirilmesi yönünden, tasarıma dahil edilmesi olmalıdır. (Kaplan 2004)

İnceleme alanı, Küçükçekmece İlçesinin kuzey ve güney sınırlarını oluşturan TEM Otoyolu ile E-5 Karayolu arasında Halkalı Merkez Mahallesiinde yer almaktadır. Alanın yakın çevresinde Toplu Konut Uygulamaları ile ticaret ve hizmete dönük çalışma alanları yer almaktadır. Bölgeye otobüs gibi toplu taşıma araçlarıyla erişim sağlanabilmektedir.

Şekil 2: İnceleme Alanının Bölgesel Konumu

Şekil 3: Konut Alanları ile Belediye Hizmet Binası İlişkisi

Proje sahasının doğusunda raylı sistem hattı planlanmış olup, raylı sistem ulaşımının sağlanmasına yönelik bu projenin hayata geçirilmesi neticesinde bölgeye erişim daha da kolaylaşacaktır.

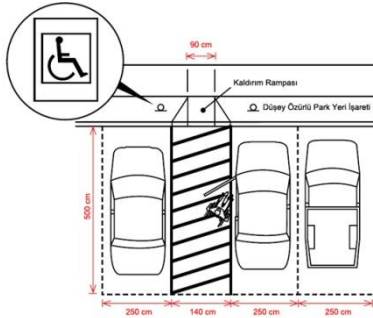

Şekil 4: Kaldırımlarda Engelsiz Erişim Uygulamaları

Belediye Hizmet Binasının yakın çevresinde toplu konut uygulamaları yer almakta olup; sadece engellilerin değil tüm kullanıcıların (çalışan veya hizmet alan kentlilerin) barınma mekanlarından belediyeye bisiklet ile ulaştıklarında gerekli bisiklet parkları ve otomobil ile ulaştıklarında engellilere yönelik otopark alanları ayrılmıştır.

Şekil 5: Bisiklet Parkları

Şekil 6: Engelli Taşıt parkları.

2.3.Geçirgenlik ve Okunaklılık

Kamusal hizmet birimlerinin yoğun kullanım esaslarına uygun olarak engellilerin kolay ulaşabileceği mekanlarda (girişlere yakın-zemin katlarda), tasarlanması, daha az yoğun kullanılan birimlerin ise enerji korunumuna uygun olarak üst katlarda tasarlanması gerekmektedir. Belediye hizmet binasında alana ve binaya girişlerden itibaren hissedilebilir yüzeyler, görsel ve işitsel yönlendiriciler, dikey ve yatay sirkülasyon alanları (asansör, merdiven, rampa) ile okunaklılığın sağlanarak, engelli çalışan ve kullanıcıların bina içerisinde istediği mekana başka birinin yardımına ihtiyaç duymadan erişebilmesi kolaylaştırılacaktır.

3.SONUÇLAR

3.1. Girişler-Kapılar

Şekil 7: Başkanlık Girişi

Bina girişleri arazinin eğimli olması nedeniyle taşıtların bina girişine kadar ulaşımına izin verecek biçimde rampalarla sağlanmaktadır.

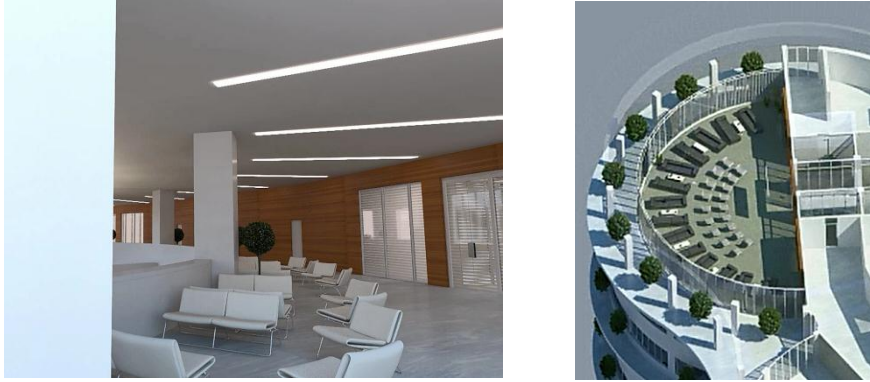
2 katı yer altında olmak üzere toplam 9 kattan oluşan belediye binası eğimli arazi üzerinde bulunduğundan, bina girişleri 3 ayrı kotta 3 ayrı giriş ile sağlanmakta, fonksiyonlara ve kullanıcılara göre sınıflandırılarak bina içi hareket düzenlenmektedir.

Binaya girişi sağlayan protokol giriş kapısı ve personel giriş kapılarında dönel kapılar yanında 90 derecelik kapılar tasarlanmış olup, eşiksiz giriş sağlanmaktadır.

Şekil 8: Binaya Giriş Birimleri, Turnikeler

3.2. Bekleme Alanları

Şekil 9: Bekleme Alanları

Belediyenin çeşitli birimlerinde iş takibi yapanlar da dahil olmak üzere kullanıcıların vakit geçirebilecekleri bekleme salonları ve cafe-restaurant birimleri tasarlanmıştır.

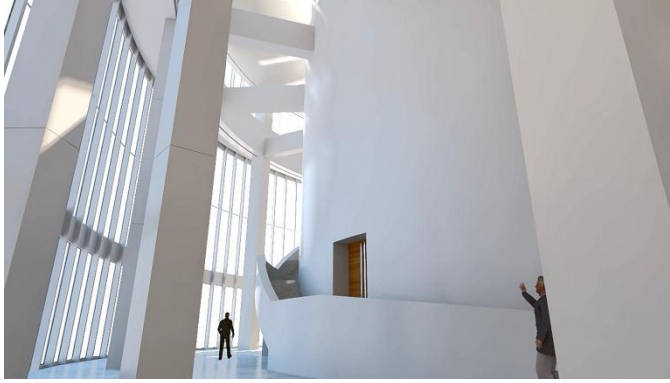
3.3. Dikey Sirkülasyon Alanları (Rampa, Merdiven ve Asansörler)

Tüm katlara bina giriş katından itibaren 4 adet asansör projelendirilmiş olup; asansörlerden 1'i acil durumlarda kullanılmak üzere tamamı engellilerin de kullanabileceği standartlardadır. Ayrıca bodrum katlara erişimi sağlamak üzere (otopark, arşiv ve teknik) erişimi sağlayan 2 asansör projelendirilmiştir.

Görme engellilere yönelik kabartma yazı ve işitme engellilere yönelik görsel yönlendirici monitörler aracılığıyla engellilerin istedikleri mekanlara erişimi sağlanmakta ve ayrıca AKOS Akıllı Kent Otomasyon Sistemi aracılığıyla da talepler alınarak en kısa sürede ilgili birimlere yönlendirilmesi sağlanmaktadır.

Şekil 10: Koridor, Merdiven ve Asansörler

Şekil 11: Giriş Kat-Merdivenler

İnsanların yoğun olarak kullandığı giriş katlardan üst kata erişimde kat asansörü ve merdivenlere ilave olarak 1 dönel ve 1 yürüyen merdiven tasarlanarak kullanıcı sirkülasyonunun hızlandırılması sağlanmaktadır.

3.4. Engelli Tuvaletleri

Engellilere yönelik WC birimleri tasarlanmış olup, işaretli yönlendiricilerle kolay ulaşımın sağlanması gerekmektedir.

3.5. Ofisler

Tüm ofis birimleri gün ışığından faydalanabilmekte olup; enerji verimliliği ve enerji tasarrufu sağlanmaktadır. Doğal aydınlatmanın yanı sıra ofis mobilyalarının renk seçimi ile de doğal aydınlatmanın etkisinin güçlendirilmesi

sağlanmaktadır. Mobilya tasarımlarının engelli engelsiz tüm kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde olması sağlanmaktadır. Kaygan zeminlerin engelliler açısından taşıdığı risklerin önüne geçilmesini sağlayacak şekilde koridorlar, ofisler ve diğer dolaşım mekanları kaygan olmayan doğal taş görünümlü döşeme malzemesi ile kaplanmaktadır.

Şekil 12: Ofis ve Mobilyaları

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Son yıllarda ülkemizde 5378 sayılı yasa ve erişilebilirlik ve engellilere yönelik yönetmelik düzenlemeleri ile birlikte Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının öncülüğünde engellilere yönelik olumlu gelişmeler gözlemlenmektedir. Bu gelişmelere paralel olarak da engelsiz tasarımın uygulayıcısı ve denetleyicisi konumundaki kamu kurumlarının ve yerel yönetimlerin bu konuda öncü ve örnek teşkil edici tasarım projelerini gerçekleştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde dünyada 65 ülke tarafından tanınan DEB Dünya Engelliler Birliği akrediteli uluslararası geçerliliği olan USTAD Sertifikası ile standardizasyon ve sertifikalandırma faaliyetleri yürütülmektedir.

Küçükçekmece Belediye Hizmet Binası Türkiye'nin ilk BREEAM Sertifikalı Yeşil ve Akıllı Binası olmaya aday konumdadır. Enerji verimliliği esasına dayalı BREEAM Sertifikası gibi binaların engelsiz tasarım açısından da sertifikasyona tabi tutularak engellilere yönelik tasarım uygulamalarında özel sektöre örnek kamuya öncü tasarımlar artırılmalıdır.

Teknolojik gelişmelerin getirdiği yeniliklerle birlikte engellilere yönelik çözümlerin artış gösterdiği günümüzde kamu binalarında görme engelliler için olduğu gibi tüm kullanıcılara yönelik olarak cep telefonlarına yüklenebilen bina tanıtım rehberleri ile kullanıcıların istediği hizmete hızlı bir şekilde ulaşması sağlanmalıdır.

4.1. KAYNAKLAR

Americans with Disabilities Act-ADA- (1990),
Artar Y., Karabacakoglu Ç. Özürlülerin Toplumsal Gelişimine Yönelik Proje Ortez ve Tekerlekli Sandalyenin Ürün Standartları ve Pazar Potansiyeli, MPV Milli Prodüktivite Merkezi, Ankara, 2003
Kaplan, H. Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Teknik El Kitabı, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 49, Ankara, 2010
Kaplan H., ÖZTÜRK M. Engelliler, Kamu Mekanı ve Engelsiz Tasarım:Kamusal İç Mekanlarda İrdelenmesi İçin Bir Çerçeve, Planlama 2, Ankara, 2004,
Koca, C. Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu, İstanbul, 2010
Koç, H. Erişilebilir Engelsiz Yerleşmeler Arayışında,
Dünya Engelliler Vakfı, Engelsiz Tasarım Kılavuzu,
Özürlüler Şurası Sonuç Bildirgesi, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ankara, 2009,
Özürlüler İçin Dünya Eylem Programı, WHF World Handicapped Foundation-DEV Dünya Engelliler Vakfı,
Engelsiz Tasarım Kılavuzu, WHF World Handicapped Foundation-DEV Dünya Engelliler Vakfı,
Erişilebilir Şehir Yönetmeliği, WHF World Handicapped Foundation-DEV Dünya Engelliler Vakfı, İstanbul 2011,
Engelsiz Turizm Sempozyumu Bildiri Kitapçığı, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 2012,
Engelsiz İşyeri Kılavuzu, Çankaya Belediyesi, Ankara, 2010,
Bina Yapımında Aranacak Ulaşılabilirlik Koşulları, Çankaya Belediyesi, Ankara, 2011,
Engellilerle Doğru İletişim Kılavuzu, Çankaya Belediyesi, Ankara, 2012,
www.whf.org.tr-www.devturkiye.org, WHF World Handicapped Foundation-DEV Dünya Engelliler Vakfı,